

# Karczmarczuk, Roman

---

"Zawiesić w czasie. O polskich historykach nauki i kultury", Irena Stasiewicz-Jasiukowa, Warszawa 2002 : [recenzja]

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 48/3-4, 222-224

---

2003

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



Irena Stasiewicz-Jasiukowa: *Zawiesić w czasie. O polskich historykach nauki i kultury*. Warszawa 2002, ss. 227.

Profesor dr hab. Irena Stasiewicz-Jasiukowa od wielu lat wykłada historię nauk społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Jest przewodniczącą Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN oraz Polskiej Grupy Narodowej ds. współpracy z Międzynarodową Unią Historii i Filozofii Nauki.

Na swym koncie naukowym ma wiele wartościowych prac, wydanych zarówno w kraju, jak i za granicą. Do najważniejszych należą: *Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle ogólnoeuropejskim*, 1967; *Człowiek i obywatel w piśmiennictwie naukowym i podręcznikach polskiego Oświecenia*, 1979; *Onufry Kopczyński – współpracownik Komisji Edukacji Narodowej. Studium o społecznej roli uczonego w Polsce stanisławowskiej*, 1987; *Encyklopedia uniwersalna Księcia Biskupa Warmińskiego*, 1994; *Wiktor Dega znany i nieznan*, 2000; (współred. i współaut.) *Problems of the Teaching the History of Science*, 1981; (red. i współaut.) *Dzieje nauczania historii nauki i techniki w Polsce*, 1983; (edit.) *The Founders of Polish Schools and Scientific Models write about their Works*, 1989; (red. i współaut.) *Wkład Pijarów do nauki i kultury w Polsce XVII–XIX w.*, 1993; (red. i współaut.) *La contribución de los Padres Escolapios a la ciencia y la cultura polacas en los siglos XVII–XIX*, 1996.

Książka oferowana obecnie czytelnikom została dedykowana niektórym polskim dwudziestowiecznym historykom nauki i kultury. Okazją do jej wydania było 50-lecie istnienia Komitetu Historii Nauki i Techniki Polskiej Akademii Nauk, przypadające na rok 2002. Autorka najwięcej miejsca poświęciła profesorowi Bogdanowi Suchodolskiemu, z którym współpracowała przez ponad 30 lat. Z licznych jego dzieł zwróciła m.in. uwagę na dwa najważniejsze o walorach inspiracyjnych: *Narodziny nowożytnej filozofii człowieka* i *Rzecz o nowożytnej filozofii człowieka*. Przytoczyła pogląd Profesora, że filozofia i sztuka są w określonych kontekstach historycznych jedynie różnymi formami wyrazu tych samych treści. Świadczyć o tym może konfrontacja filozofii Spinozy i obrazów Rembrandta. Przypomniała też, że był on twórcą polskiej koncepcji historii nauki i w swych publikacjach nakreślił obiektywnie wkład Polaków w tworzenie nowożytnej filozofii człowieka.

W podobny sposób zaprezentowała działalność historyka nauki i kultury, profesora dra hab. Waldemara Voiségo przypominając Jego ogromny wkład merytoryczny i organizacyjny w stworzenie Zakładu Historii Nauki PAN, z którego powstał później Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN obecnie Instytut Historii Nauki. Jego główne zainteresowanie skupiało się wokół cyrkulacji polskiej myśli naukowej w świecie na przestrzeni dziejów. Dostrzegamy to wyraziście w zbiorze studiów pod tytułem *Europolonica*. Znajdują się tam szkice naukowe i referaty przedstawiane na kongresach międzynarodowych. Intencją Autora było ujawnienie naszego wkładu do nauki i kultury Europy.

Równie interesująco zobrazowała Autorka sylwetkę prof. dra hab. Andrzeja Feliksa Grabskiego, wybitnego badacza dziejów historiografii. Początkowo wszystkie prace Profesora wiązały się ze średniowieczem. Spośród jego publikacji, poświęconych temu okresowi, co najmniej 10 dotyczyło historii wojskowej. Począwszy od drugiej połowy lat siedemdziesiątych zaczął się zajmować czasami nowożytnymi – od Oświecenia do historiografii współczesnej. Podziwu godna jest różnorodność tematów i wyjątkowa doskonałość ich opracowania.

Profesjonalnie zostały też przedstawione osiągnięcia prof. dr hab. Zofii Libiszowskiej, zafascynowanej historią powszechną wraz z wyeksponowaniem wątków historii nauki i kultury. Biografistyka, która w Jej pracach odgrywała znaczną rolę, stanowiła ważny element do przeprowadzenia analiz polityczno-społecznych celem zrozumienia podłoża powstawania ruchów narodowowyzwoleńczych. Wykorzystując bogate, różnorodny materiały źródłowe poświęcone historii Francji, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych oraz osiemnastowiecznej Polski, zdobyła wiedzę pozwalającą na lepsze ugruntowanie Jej poglądów na badanie historii i opanowanie procesów nauczania.

O Jej intelekcie i pracowitości świadczy 10 wydanych książek, dotyczących dziejów XVII i XVIII stulecia oraz ponad 300 różnych innych publikacji.

Końcowa część książki pozwala nam zapoznać się z wartością naukowych dokonań wybitnego historyka kultury, prof. dra hab. Zdzisława Libery. Jakkolwiek był najczęściej uważany za badacza epoki Oświecenia, to jednak trzeba dodać, że pasjonował się wydatnie literaturą wieku XIX i XX oraz filozofią, socjologią i sztuką. W Jego licznych artykułach i recenzjach dostrzegamy różnorodność podejmowanych tematów i ich mistrzowskie opracowanie. Na specjalne wyróżnienie zasługuje monografia Profesora o ulicy Królewskiej. Znajdujemy tam nie tylko doskonały opis jej zmieniającego się wyglądu począwszy od XVIII stulecia, lecz również sporo cennych i mało znanych danych o życiu niektórych najbardziej zasłużonych mieszkańców.

Ważny jest ponadto fakt, że profesor Libera dał się poznać jako świetny i wytrawny dydaktyk oraz wielki przyjaciel młodzieży.

Recenzowana książka stanowi pozycję ze wszech miar godną uwagi. Została opracowana fachowo i bardzo starannie. Ładny styl i jasność formułowania myśli sprawiają, że czyta się ją z niesłabnącym zainteresowaniem. Autorka wybrała słusznie tych uczonych, z którymi wymieniała poglądy naukowe przez wiele lat oraz korzystała z ich bogatej wiedzy i doświadczeń życiowych. Zadanie było trudne, gdyż wymagało długoletniego, żmudnego wysiłku, aby wyselekcjonować i przeanalizować liczne publikacje celem przedstawienia tych wartości, które utrwaliły się najbardziej w historii nauki. Jest to szczególnie ważne w czasie, gdy zbyt mało miejsca poświęca się naszym wybitnym intelektualistom, zapominając, że mają osiągnięcia w skali międzynarodowej. Wystarczy wspomnieć, iż prace z dziedziny pedagogiki tak rzadko wspomnianego u nas profesora Bogdana Suchodolskiego są znane i cenione na całym świecie.

Jako niezwykle bystry obserwator profesor Irena Stasiewicz-Jasiukowa potrafiła tak interesująco i obiektywnie przedstawić poszczególne postacie, że nawet nie znający poruszanych problemów czytelnik ulegnie urokowi dzieła. Przyczynia się do tego, w znacznej mierze, ożywienie pracy dołączonymi do niej doskonale dobranymi listami o treści naukowej. Świadczą one dobitnie o tym, w jak zażyłych stosunkach pozostawała Autorka z prezentowanymi intelektualistami i jak była przez nich poważana.

Jeżeli chcemy ocalić od zapomnienia sylwetki wybitnych historyków nauki i kultury, to omawiana książka będzie dla nas idealnym wzorcem pisania o tych sprawach.

Roman Karczmarszuk

Wrocław

Lech B i e g a n o w s k i: *Anatomia oka i mechanizm widzenia w ujęciu średniowiecznych uczonych Ibn al-Haythama i Witelona*. Toruń 2001. Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 193 s., w aneksie 243 s. teksty anatomiczne omawianych autorów, bibliografia i spis rzeczy.

Doktor Lech Bieganowski ma niemały i ważki wkład do historii okulistyki. Widać to już ze *Spisu jego publikacji*. Już w 1974 r. opublikował przyczynek do historii okularów w Polsce XVI w. (*Gdańskie okulary księcia pruskiego Albrechta*), w 1980 r. pracę o toruńskiej operacji zaćmy dokonanej przez Bartłomieja Płuczkę w 1589 r. i w tymże 1980 r. zaprezentował pierwszą z nich w języku niemieckim w „Hist. Ophthal. Intern.”, 1, 287–299 (1980), a drugą tamże 2, 189–206 (1982), vol. 2, (1982), Fasc. III. Kolejną pracą historyczną, wykonaną z prof. Witoldem Wróblewskim, od razu publikowaną w języku niemieckim, było *Speculum lapideum – eine mittelalterliche Lupe*, „Hist. Ophthal. Intern.” 2, 363–370 (1982). Praca ta ukazała się także w języku polskim w 1983 r. Następnie z fizykiem, prof. Andrzejem Bielskim i filologiem klasycznym prof. Witoldem Wróblewskim, opracował *Mechanizm powstawania obrazu w oku i widzenie obuoczne w księdze III Perspektywy Witelona*, a wraz z Andrzejem Bielskim *Opis soczewki oka w Perspektywie Witelona*. Przedtem w 1986 r. wraz z Andrzejem Wróblewskim opublikował artykuł *Witelo, prekursor optyki fizjologicznej*, a następnie cenny *Zarys historii okulistyki w Polsce*. W „Documenta Ophthalmologica” wraz z okulistami Witoldem J. Orłowskim i Andrzejem J. Fryczkowskim ogłosił w języku angielskim artykuł o ojcu Wacławie Szuniewiczzu, okuliście niezwyklej odwagi, a z Andrzejem W. Fryczkowskim i Christine N. Nye, *Polish Vision Scientist of the Middle Ages, Witelo, Father of Physiological Optics*, „Survey of Ophthalmology”, vol. 41 (3), 1990:255–260 oraz samodzielnie *Anatomie oka i mechanizm widzenia w uczonych Ibn al.-Haythama (Alhazena) i Witelona*